

5. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування: [навч. посіб.] / М. Пітцик, В. Кравченко, Е. С. Меньйо та ін. – Київ, 2000. – 136 с.
6. Файзуллин Ф. С. Социологические проблемы города / Ф. С. Файзуллин. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1981. – 208 с.
7. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти. – Київ: Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.
8. Шпенглер О. Закат Західного світа; Очерки морфології світової історії. Полное издание в одном томе / Освальд Шпенглер: [Пер. с нем.]. – М.: «Изд-во АЛЬФА-КНИГА», 2010. – 1085 с.
9. Gans H. People, Plans, and Policies: Essays on Poverty, Racism, and Other National Urban Problems / Herbert J. Gans. – Published by Columbia University Press/Russell Sage Foundation (The Columbia History of Urban Life), 1993. – 383 p.
10. Gottdiener M. The New Urban Sociology / Mark Gottdiener, Ray Hutchison, Michael T. Ryan. – N. Y.: Avalon Publishing, 2014. – 456 p.
11. Park Robert E. The City / Robert E. Park, Ernest W. Burgess, Roderick D. McKenzie. – Chicago and London: The University of Chicago Press, 1984. – 156 p.
12. Wirth L. Urbanism as a Way of Life / L. Wirth // American Journal of Sociology. – 1938. – Number 44 (1). – P. 1–24.
13. Wirth L. The Ghetto / Louis Wirth // American Journal of Sociology. – Vol. 33. – No. 1 (Jul., 1927). – P. 57–71 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181-%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%9A372/ghetto_wirth.pdf. – (21.04.2017 р.). – Назва з екрана.

Корженко В. В., д-р філос. наук, проф.,
завідувач кафедри філософії і політології,
Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна

Дзюндзюк В. Б., д-р з держ. упр., проф.,
завідувач кафедри політології і філософії,

*Харківський регіональний інститут державного управління
НАДУ при Президентові України, Україна,*

Dr. Alex Gorelik, Assistant Professor of Mass Communication,
Benedict College, Columbia, South Carolina, USA

ФІЛОСОФІЯ АКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ В «СУСПІЛЬСТВІ ІНТЕЛЕКТУ»

«Світ ловив мене та не спіймав», – так влучно схарактеризував власне філософствування один із наймудріших українських мислителів Григорій Сковорода (1722–1794). З його висловлювання виходить, що справжню філософію не можна взагалі «впіймати», тобто відповісти на питання «Що таке філософія?». Чи правий Г. Сковорода? А що думають самі філософи, зокрема окремі найвідоміші з них з приводу того, що таке філософія і для чого вона?

Слово «філософія», з точки зору француза Рене Декарта (1596–1650), означає заняття мудрістю. А під мудрістю він розуміє не лише розсудливість у справах, а й досконалість знання усього того, що може пізнати людина. Таке

знання здатне спрямовувати людське життя, служить відкриттям в усіх науках. Основний принцип його філософії – «мислю, отже, існую» (лат. *cogito ergo sum*). Таким чином з філософією Декарт пов'язує:

- розсудливість у справах;
- досягнення досконалості знання;
- здатність спрямовувати людське життя;
- служіння новим відкриттям.

Вирішального значення в людській життєдіяльності він надає мисленню людського «Я».

Ніхто із відомих мислителів не заперечує, що філософія «приходить» у світ людського буття з *напругою помислити* його, але часто приходить для здійснення цієї мети занадто пізно. Коли філософія «починає малювати» своєю сірою фарбою (мова філософії) по сірому (в сутінках ледь видимого, зникаючого «старого проблемного світу»), зазначає німецький філософ Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770–1831), це показує, що якась форма життя застаріла, і своїм «сірим по сірому» філософія не може зробити її іншою, новою. Вона може лише зрозуміти і прояснити її. Сова Мінерви, за Гегелем, «починає свій політ тільки з настанням сутінок». Що може означати думка Гегеля? Спробуємо розшифрувати її, звертаючись до сутнісних ідей сучасних відомих фахівців [1, т. 7, с. 17–18].

Напруга помислення ніколи не викликала захвату у звичайної, пересічної людини. Значно простіше керуватися у власній життєдіяльності людському «Я» своїми чуттями, моральнісним людським началом. Проте, реальне життя людини, що історично поступово ускладнюється, її суспільне буття може вимагати від неї глибокого помислення *сутності*, яка не співпадає, не тотожна існуванню.

Коли це буває? Філософствування, як вважає М. Гайдеггер (1889–1976) і як свідчить приклад створення власної філософської системи Гегелем, є можливим, принаймні, за трьох передумов: *по-перше*, коли прірва між мислимим (тим, що вимагає помислення) і мисленням зяє досить прозоро, явно, не потребує ніякої додаткової аргументації [1; 3].

Подібна ситуація є, зокрема, характерною для трансформаційних суспільств, що можуть самостійно вирішувати проблему свого власного виживання й виходу на шлях сталого розвитку лише тоді, коли стануть спроможними на здійснення діяльності за принципами раціональності, тобто діяти раціонально (*rationaliter*) у процесі докорінних якісних соціально-економічних змін, модернізації чи реформування (створення ефективної, логічної системи справедливого права; розробки й реалізації науково обґрунтованого проекту територіально-адміністративної реформи з оптимальною системою влади та самовладдя; запровадження дієвої політики регіонального розвитку та місцевого самоврядування; формування правових та економічних засад, які стосуються потужного розвитку конкурентного середовища для внутрішнього ринку в державі і т. ін.).

По-друге, коли мислимі питання (питання, що мисляться) здатні й готові

охоплювати усю філософську проблематику в цілому, де завжди включається також і людське буття, яке запитує на помислення [там само].

У зв'язку з попереднім прикладом можна зазначити, що залучення напруги помислення до вирішення нагальних проблем суспільного розвитку виключає вибір і упровадження в соціальні практики реального суспільного буття якихось окремо вибраних філософських, соціально-економічних чи політологічних теорій (матеріалізм, ідеалізм, позитивізм, екзистенціалізм, феноменологія, герменевтика, монетаризм, інституціоналізм, глобалізм, консерватизм, лібералізм тощо). Основою для напруги помислення може бути філософська культура загалом з урахуванням ментальних особливостей певної людської спільноти, що потребує змін у сучасному мультикультурному суспільстві.

По-третє, коли мислиме в помисленні доходить до кінцевої межі помисленого, тобто мети змін у контексті «кінцевого смислу історії» і людини за цих умов [там само].

Йдеться, передусім, про суспільство (державу) гідне цивілізованій людській спільноти та людини-гідної (*Homo legalioribus*) як нової парадигми сучасного суспільного буття.

Звичайно, філософія сама по собі не може «врятувати» світ, але він не буде врятованим ніколи, якщо не отримають глибокого філософського осмислення і гострої критичної оцінки ті загрози і надії, що домінують у ньому.

Наведений аналіз дозволяє підтвердити правоту Г. Сковороди: справжню філософію дійсно не можна «впіймати», тому що вона взагалі не існує «зловленою». Філософія ніколи не мислить вже помислене чи «про запас». Філософія – це завжди думка, що здійснюється вголос тут і зараз або тепер. Вона підіймає, підносить людину над буденним життям, нічого і ніколи не спрощуючи у своїй рефлексії людського життя і не «перекладаючи» філософське знання на мову публіки.

Таким чином, *філософією можна вважати зусиллям помислити до того ще немислиме людське буття, щоб уникнути найгіршої із можливих загроз для життєдіяльності людини*. Іншими словами, філософія – це пильнуючий розум на тлі перманентно суперечливого людського буття [2].

Що стосується філософії активної соціальної спільноти в «суспільстві інтелекту», то тут йдеться про «територію» та «територіальну спільноту» як базовий елемент (системи) governance XXI ст. [4].

Принцип активної субсидіарності дозволяє зокрема зрозуміти основні засади організації і взаємодії різних рівнів (державного) управління (національного, регіонального й місцевого). Серед них місцевий територіальний рівень є своєрідною точкою відліку, простором, в масштабах якого виникає реальна можливість найбільш точно ідентифікувати основні проблеми й виклики сучасного суспільства та науково опрацювати оптимальні шляхи їх подолання. Далека від того, щоб бути «абстрактним простором», територія стає реальним місцем формування комплексної системи взаємозв'язків між акторами територіального розвитку, органами

влади й суспільством. Виходячи із зазначеного, сучасний французький дослідник П'єр Калам разом із своїми колегами формулює цікавий принцип філософії активної соціальної спільноти про необхідність «мислити глобально, а діяти локально» [там само]. Здатність до глобального мислення є однією із найважливіших передумов для адекватного розуміння системи *governance* XXI ст.: відродження місцевого рівня («реванш територій») [там само]. Отже, на сучасному етапі суспільного розвитку, територія (місцевий рівень) перетворюється (стає, набуває ознак) на базовий елемент *governance*, елементарну частку, починаючи з якої вибудовується вся система управління, від місцевого до світового рівня, структуроутворюючим принципом якої є активна субсидіарність.

Що таке територія та за яких умов вона здатна перетворитись на базовий елемент *governance*? Зазвичай відповідь на це запитання є такою: територія – це частина простору окремої держави, що обмежена адміністративними й політичними кордонами. Проблема такої відповіді полягає в тому, що суспільний розвиток не можливо обмежити лише адміністративними кордонами, оскільки суспільство постійно розвивається й еволюціонує. Міста також не перестають зростати в просторі й розмежування між міською (урбанізованою) зоною й передмістям (сільською місцевістю) стає дедалі умовнішим.

Точка зору щодо поняття «територія» повністю змінюється, якщо звернутися до сучасного світу загалом, й до певної території зокрема, як до комплексної системи *взаємозв'язків і обмінів*. У такому разі, одним із головних завдань територіального розвитку стає оцінка (*valoriser*), удосконалення (*ameliorer*) і управління (*maitriser*) різними системами взаємозв'язків, а в основу ефективного територіального управління покладається глибоке знання цих взаємозв'язків й аналіз можливих способів їхнього розвитку. Територія більше не визначається виключно як географічна зона, адміністративна одиниця, що розділяє простір на внутрішній і зовнішній, а перетворюється на перехрестя взаємозв'язків різної природи (походження), й набуває ознак соціальної категорії. Саме розуміння важливості цих процесів і призводить, за висловом П. Калама, до «ретериторізації» мислення. Територія постає у двох іпостасях: спершу, як послідовне нашарування основних взаємозв'язків: між проблемами, між основними категоріями акторів (суспільство, влада, бізнес), між людством і біосферою тощо; потім – як місце де самоорганізуються (вибудовуються) відносини між різними рівнями *governance* [там само].

Отже, зазначений принцип: «мислити глобально, діяти локально», – можна вважати, на наш погляд, суттєвим принципом сталого розвитку, який в реальних соціальних практиках слід застосовувати у зворотному вигляді. Аналіз будь-якої проблеми соціально-економічного розвитку слід починати саме з місцевого рівня: конкретні факти, справжні дійові особи, реальні зв'язки тощо. Саме на конкретному територіальному (місцевому) рівні

з'являється можливість для наукової розробки й упровадження ефективної, життєздатної моделі розвитку.

Таким чином, територія постає одночасно як місце впровадження керівних принципів розвитку (*principes directeurs*), визначених на іншому рівні *governance*, як зона співробітництва між різними рівнями і як соціально-економічний простір, на базі якого відбувається осмислення, оцінка й формування (визначення) нових шляхів (напрямів) розвитку. Розробка й розвиток дієвих засобів управління численними взаємозв'язками на територіальному рівні, на думку європейських вчених, вже в наступному десятилітті стане «полем для інновацій», що матиме неабияке значення для ефективного функціонування системи *governance* [там само].

Важливою ознакою сучасності можна вважати й той факт, що «реванш територій» розповсюджується не лише на системи управління, а й на такі галузі як наука й освіта, що вже пройшли процес «детериторізації», оскільки їхнім головним завданням протягом двох останніх століть було створення та розповсюдження універсальних знань. Від науки ХХІ ст. у першу чергу вимагається не пояснення об'єктивних законів буття незалежно від контексту, а здатність «знаходити належну відповідь на поставлені людським життям запитання». Відтак, якщо першочерговим завданням освіти є допомога майбутній дорослій людині зрозуміти власне призначення й навчити її управляти комплексним нелінійним світом, то найкращим місцем для досягнення цього можна вважати територіальний рівень, тобто на основі освіти, укоріненої на певній території (*enraciné dans le territoire*) [там само]. Теж саме стосується й громадянського виховання. Воно має спрямовуватись, з точки зору тих же фахівців, на формування особистості, здатної змінювати середовище власної життєдіяльності, брати на себе відповідальність за зміни та співпрацювати у цьому процесі з іншими конкретними дійовими особами. Усе зазначене поступово призведе до формування якісно нового типу територіальних громад.

Література:

1. Гегель Г. В. Ф. Сочинения : В 14-ти т. / Г. В. Ф. Гегель. – М.-Л., 1929 – 1959.
2. Корженко В. В. Феномен філософії як «практичної мудрості» державного управління / В. В. Корженко // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. – № 2 (53) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-2/doc/1/103.pdf>.
3. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер; [Пер. с нем. В. В. Бибихина]. – Харьков : «Фолио», 2003. – 503, [9] с. – (Philosophy).
4. Calame P. La démocratie en miettes: Pour une révolution de la gouvernance / Pierre Calame, Jean Freyss, Valéry Garandau. – Paris : Descartes & Cie, 2003. – 332 p.